

Ю. О. Карпенко
ДО ПИТАННЯ ПРО СЛОВ'ЯНСЬКІ НАЗВИ РІЧОК БУКОВИНИ

1. Назви трьох найбільших річок, що заходять і в межі сучасної Чернівецької області – *Дністер*, *Прут* та *Серет* (дві останні — ліві притоки Дунаю), за походженням не слов'янські. Безперечним є їх індоєвропейське походження. У сучасному мовознавстві назви *Дністер* та *Прут* тлумачаться як скіфські, а назва *Серет* — як фракійські.

2. Список слов'янських назв річок Буковини треба почати оспіваним у народних піснях *Черемошем*, назвою великої правобічної пригоди Пруту. Ім'я це розуміємо як паралельне до давньоруського *черемъха* «черемха, черемуха» утворення на -ь: Чермъхъ > Черемъшь > Черемош, пор. давні паралельні утворення типу *тысяча* і *тысячь*. У непрямих відмінках — *Черемошу*, *Черемошем* — звук **о** нефонетично узагальнився з називного, але пор. у Ю. Федьковича: «до Черемошу», «у Черемоши». Слово *черемха* належить до органічних слов'янських. Близько спорідненою з цим словом є назва рослини дикий часник (*Ailium ursinum*) — *черемша*, що є похідною від *черемха*. Семантичний зв'язок назв ріки *Черемош* з *черемхою* (чи *черемшею*) – неясний.

3. Більш прозорими є семантичні зв'язки інших «рослинних» назв річок Буковини з назвами відповідних рослин. Основою для назви тут є панівний, або характерний вид взбережної рослинності: *Дубовець*, *Задубрівка*, *Рокитна*, *Черешнів*, *Лісковач* (пор. діал. Ліска — „ліщина”), також узагальнене *Зелений*. Від дерева *тис* – а не річки Тиса пішла й назва правої притоки Серету — *Тисовець*. У гідронімі, похідному від назви ріки, був би зайвим прикметниковий суфікс **-ов**, пор. *Дубовець* (від *дуб*), але *Прутець* (від р. *Прут*)

4. Менше на Буковині назв річок, що походять від назв тварин і взагалі живих істот. У басейні Пруту згадуємо річки *Медвідка*, *Коровія*; *Раковець*. Найцікавішим з цього кола річкових найменувань є архаїчне утворення *Міхідра*

(ліва притока Серету). Назва *Міходерка* – притока Міхидри – вказує на давнішу форму цього утворення: *Меходьра*. Перед нами, таким чином, складне слово, утворене від *мехъ* (міх) і *дьрати* (дерти). Архаїчність його виявляється в переході сполучного голосного **о** перед складом з слабким зредукованим в **і**. Таких випадків в українській мові є лише кілька: *макітра*, *дривітня* та ін. Назва *Міхидра* вказує на значення мисливства у житті давніх слов'янських жителів долини цієї ріки. Фонетична будова назви говорить про те, що в XII ст. вона вже існувала.

5. Найбільша кількість слов'янських річкових назв Буковини семантично пов'язується з характерними рисами самих річок, їх русла та течії. Тут виділяються назви, що вказують на форму русла – *Кривець*, *Вілія*, дві *Совиці*, *Косованка*, *Жолоб* та ін. на характерні породи – *Кам'янець*, *Черепанка*, *Глинниця*; на риси течії – *Жижія*, *Сухий*, *Глибічок*. Кілька назв дає звукову характеристику річкам: *Шипіт* і *Шипіток*, *Гуків*, *Ревняк*, *Клокучка*, імовірно й *Рипень*, *Сурша* (у пам'ятках XVI – XVII ст. – *Шурша*).

6. Ряд річок Буковини названо за ознакою кольору. Найчастіше в назвах ідеться про білий колір, що характерний для гірських та передгірських річок: *Білка*, *Білий Потік*, *Біловодець*, також *Білий Черемош*, що разом з Чорним Черемошем дає початок р. Черемош; пор. *Чорний Поток* (басейн Дністра). Інші кольори лягли в основу назв *Зелений* та *Черлена*, пор. діал. *черлений* – «червоний».

7. Менше представлені в області назви, що походять від власних імен, осіб, а також назви, безпосередньо пов'язані з трудовою діяльністю людини.

8. Неслов'янських річкових назв у межах Чернівецької обл. порівняно мало. Розташовані вони переважно на півдні області, в басейні Сучави, Серету та його притоки Малого Серету. Це здебільшого молдавські назви, а також кілька тюркських. У плані вивчення мовних взаємозв'язків особливий інтерес мають ті річкові назви, що відбивають на собі вплив не однієї, а двох (або й більше) мов. У цій групі гідронімів виділяються назви, у яких виразно виступає молдавське нашарування на слов'янську основу, пор. *Садеу*, *Чудеу*, *Яловичора* та ін.

В цілому річкові назви Буковини, відбиваючи іноді складні мовні зв'язки, різновікові нашарування однієї мови на іншу, являють собою важливе свідчення великої давності та сталості слов'янського населення на Буковині.

*Кафедра української мови
Чернівецького університету.*